

HELENA KOVÁŘOVÁ *kovarova@prerovmuzeum.cz*

KOSTEL SV. HAVLA V PODHOŘÍ

PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM CÍRKEVNÍ SPRÁVY DO POLOVINY 19. STOLETÍ A K STAVEBNĚ-HISTORICKÉMU VÝVOJI

Kostel sv. Havla je dominantou obce Podhoří a významným pohledovým prvkem krajiny. Nachází se na úpatí kopce s dodnes patrnými zbytky hradu Drahotuš. Počátky kostela jsou zahaleny tajemstvím. Nedostatek písemných pramenů neumožňuje potvrdit nebo vyvrátit souvislost původního kostela se stavbou hradu. Chrám mohl vzniknout na přelomu 13. a 14. století, nejpozději ve 2. polovině 14. století. První písemná zmínka o kostele v Podhoří pochází z roku 1446 [1], ale nejstarší dochovaný písemný záznam o existenci patronátního práva v regionu z roku 1371 [2] nespécifikuje počet ani umístění chrámů. Stáří kostela odpovídá i jeho patrociniem, zasvěcení sv. Havlu [3]. Kostel v sousední Jezernici je doložen již v roce 1390 [4], kdy existovala nejhustší síť farní správy. Do správního okruhu kostela v Podhoří patřily Středolesí, Uhřínov a patrně některé zaniklé osady v blízkém okolí. Ve druhé polovině 15. století ztratilo katolictví v regionu dominantní pozici. Venkovské fary nebyly z velké části obsazovány kvůli obecnému nedostatku kněží. Pokud ano, jednalo se o faráře utrakvistické, později luterské [5]. Hmotné zabezpečení kněží si pro sebe zabírala vrchnost. Od Cimburků převzali tento stav Pernštejnové, kteří v roce 1518 vrátili desátky a pozemky farám. Na konci 16. století spravoval kostel v Podhoří kněz z Drahotuš, na počátku 17. století krátký čas dokonce hranický farář [6]. V roce 1617 si Jezernice, Podhoří, Uhřínov a Středolesí obstaraly vlastního luterského kněze, k němuž nemáme žádné další informace [7]. V literatuře je v Podhoří uváděn samostatný sbor Jednoty bratrské s vlastním správcem v letech 1589–1591 a 1602. Sbor se neudržel dlouho a bratři pak docházeli do Drahotuš [8].

[1] Die Landtafel des Marggrafthumes Mähren, Olmützer Cuda. Brno, 1856. (Zemské desky olomoucké – ZDO), sv. 1, kniha 10, č. 417, s. 385.

[2] Zpráva se většinou vztahuje k farnímu kostelu sv. Vavřince v Drahotuších. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM), sv. X, č. 104.

[3] Boháč, Zdeněk. Patrocinia románských kostelů v Čechách. Historická geografie, roč. 8, 1972, s. 31–52.

[4] Baďura, Jan. Lipenský okres. Brno 1919, s. 183–184.

[5] Podhoří je při prodeji panství (např. 1548, 1553) vždy zmiňováno s kostelním podacím, jména farářů se doposud nepodařilo zjistit. Moravské zemské desky, Kraj Olomoucký (ZDO), sv. 2. Brno 1948, s. 353 a 385. Srov. Vojkovský, Rostislav. Drahotuš : Zřícenina hradu severozápadně od Hranic. Beatris : Dobrá, 2005, s. 26n.

[6] Zapletal, Florian. Luterské kněžstvo v Hranicích a v Drahotuších. Záhorská kronika (dále jen ZK), roč. 21, 1938–1939, s. 75–81. Indra, Bohumír – Turek, Adolf. Paměti drahotušských kronikářů 1574–1911. Olomouc 1947, s. 8.

[7] Indra, Bohumír. Luterské fary na Hranicku před Bílou horou. ZK, roč. 22, 1939–1940, s. 13. Zapletal, Luterské kněžstvo, s. 80–81. Frölich, Antonín. Výpověď a odpuštění ze čtyř dědin z panství drahotušského o kněze a faráře drahotušského. ZK, roč. 21, 1938–1939, s. 32.

[8] Někdy je sbor umísťován do Jezernice. Indra, Bohumír. Bratrský sbor v Podhoří. Časopis společnosti přátel starožitností, roč. 1963, 1950, s. 241–242.

Od roku 1622 byla na území celého panství prováděna rekatolizace nařízená novým majitelem, olomouckým biskupem, kardinálem Františkem z Dittrichštejna. V červenci dorazila do Hranic jezuitská misie. V roce 1623 byl na faru do Drahotuš dosazen katolický farář. Podhoří zůstalo spolu s Jezernicí filiálním kostelem a veškeré majetkové zajištění (desátkové platy i výnosy z pozemků) příslušely drahotušskému knězi. Rekatolizace byla během října roku 1626 přerušena vpádem dánských vojsk do Hranic, k nimž se připojili poddaní z okolních vsí s nadějí na zvrát politicko-náboženské situace [1]. Drahotušský katolický farář Valentin Topolanský opustil horkou půdu a uchýlil se patrně do Lipníka. V tamní matrice je zaznamenáno, že zde 4. října 1626 pokřtil dítě z Podhoří [2]. Po porážce tzv. Mansfeldské rebelie pokračovala rekatolizace. Ve filiálním kostele nebyly povoleny kromě křtů ani svatby a pohřby, jen hřbitovy směly být používány. Poplatky za tyto úkony (tzv. štol) náležely drahotušskému faráři. Záznamy z jednotlivých vesnic se dochovaly až z počátku 19. století. V roce 1808 se z Podhoří vybralo za oddavky 2 zl. 30 kr. a za pohřby 4 zl. 15 kr. [3]. Podle zápisů generální vizitace z roku 1662 se v Podhoří konala mše jednou za čtyři týdny, minimálně 12× ročně. V roce 1672 se zde mše slavily jednou za tři týdny, v roce 1782 bylo v Podhoří odslouženo 20 mší ročně.

Výnosy z pozemků náležejících k původnímu majetkovému zajištění podhorské fary náležely drahotušskému faráři. Jednalo se o poměrně velké pole a louky. Roku 1690 bylo vyměřeno 64 měřic, ve druhé polovině 18. století 86 měřic, na počátku 19. století 124,75 měřic, které bývaly pronajímány. Také desátkové platy vybírala fara v Drahotuších. V 17. století dávali osedlí z Podhoří, Uhřínova a Středolesí 30 měřic sypaného žita, 30 kuřat a hotové peníze za oves. Výše naturálních desátků byla poměrně stabilní, u peněžního platu kolísala [4]. Od konce 18. století přibyla povinnost 3 kop vajec z Podhoří a Uhřínova.

Značná vzdálenost od farního kostela působila obyvatelům odlehlejších obcí velké problémy. Například vzrostly náklady na pohřeb, protože nebožtíka bylo nutné dopravit do farního kostela na mši a poté zpět na hřbitov filiálního kostela. Pravidelné docházení na mše bylo za špatného počasí prakticky nemožné, což platilo také o návštěvě nemocných a umírajících [5]. Nerovnoměrné rozvržení farní sítě na Moravě zapříčinil nedostatek kněží za třicetileté války, kdy byly fary slučovány. V polovině 18. století se tuto situaci pokusil vyřešit stát přípravou reformy církevní správy. Realizaci bránily zejména obavy farářů ze snížení příjmů. Uskutečnění plánů umožnilo až vytvoření náboženského fondu v rámci josefinských reforem, z něhož byly financovány nově zřizované lokální kuracie. Teoreticky dobře připravená reforma duchovní správy se při zavádění setkala s praktickými překážkami, kdy nebylo možné uplatnit obecné zásady pro zřizování lokálních kuracií. Ukázkovým příkladem je situace v Podhoří.

Jednání o rozdělení far v lipnickém děkanátu probíhala od roku 1782 mezi moravskoslezským guberniem, přerovským krajským úřadem, arcibiskupskou konzistoří a děkanským úřadem [6]. Nejdříve krajský úřad konzultoval s děkanstvím výběr vesnic, kde stav duchovní správy nebyl uspokojivý.

Pak gubernium ve spolupráci s konzistoří rozhodlo o tom, kde zřídit lokální kaplanství a které vesnice bude nutné přidělit jinému duchovnímu správci než stávajícímu faráři.

[1] Blíže Indra, Bohumír. Město a panství Hranice za třicetileté války. Sborník SOKA Přerov 4, Přerov 1996, s. 32–35.

[2] Uvedena podoba jména Topolski. ZAOPO, Sběrka matrik, č. 6653, s. 808. O dobrých kontaktech svědčí dopis staršího purkmistra města Lipníka Daniela Mierky pro drahotušského faráře Valentina Topolanského z roku 1632. SOKA Přerov, AM Lipník, i. č. 644, k. č. 24.

[3] SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 152, k. č. 10.

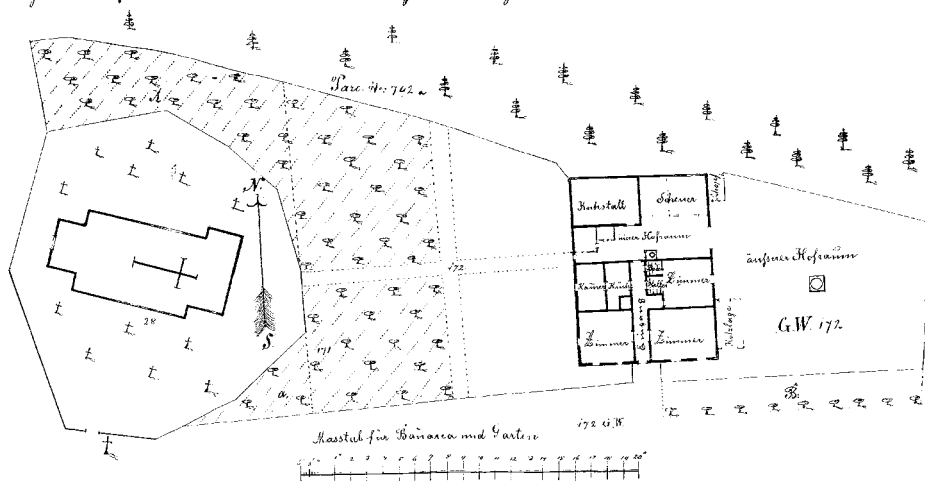
[4] Výnos z pronájmu pozemků a tabulka desátkových platů – Jakešová, Helena. Farnost Drahotuše v 17.–19. století. Opava : Slezská univerzita v Opavě, 1999, s. 93 [magisterská diplomová práce].

[5] SOKA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 88, k. č. 26. ZAOPO, ACO, G5, k. č. 4908. Srov. Kočí, Josef. Zpráva o celkové situaci na Moravě 1771. Sborník Matice moravské, roč. 79, 1960, s. 238–243.

[6] Nařízení gubernia z 28. října 1782. ZAOPO, ACO, E 8, k. č. 3294.

Situations Plan

über jene des Pfarrers an H. Conrath Podhorn ins Eigenthum zugehörigen Baurau, Garten und Acker

Podhorn am 24. Mai 1871

M. Bauck
 K. u. k. Bauplanzeichner
 in Drahtschneiderei

Situační plán církevních staveb v Podhoří z roku 1871. SOKA Přešov, RKFÚ Drahotuše, i. č. 171, k. č. 15

Aby se zabránilo potížím při provádění reformních zásahů ze strany mateřských far, bylo v roce 1783 stanoveno, že štola vždy zůstane zahrnuta ve stálých příjmech faráře. Jestliže bylo místo přiděleno pod správu novému lokálnímu kaplanovi, který ale zůstal zaměstnancem dané fary, měl kaplan štolu každého čtvrt roku předat faráři [1]. Také desátkové platy a peníze za pronájem pozemků byly mateřské faře ponechány [2]. Při drahotušské prebendě tak zůstaly pozemky v Jezernici a Podhoří, které původně patřily ke zdejším kostelům, od roku 1622 filiálními kostelům drahotušské fary. Všechna nová obročí byla dotována pouze z náboženského fondu. Naproti tomu jmění jednotlivých kostelů ve farnosti bylo vždy vedeno odděleně. Souvislá řada ročních účtů z Podhoří se dochovala z let 1744–1835. Na konci roku 1744 činil kapitál 65 zl. 5 kr. 2,5 d. Roku 1770 dosáhlo jmění výše 678 zl. 33 kr. Roku 1835 byl účet uzavřen na částku 1384 zl. 58 kr. [3].

Z jedenácti vesnic náležejících k drahotušské farnosti se uvažovalo o změně v příslušnosti k duchovní správě u šesti z nich. Ještě v říjnu roku 1783 bylo rozhodnuto o přefareň Lhotky do Hranic, patrně na základě vlastní žádosti. Vesnice měla v roce 1772 79 obyvatel. Jejím přearazení do obvodu hranické farnosti však bylo bez udání důvodů zrušeno v lednu 1784 [4]. Svou roli se-

[1] Nařízení z 8. 10. 1783. ZAOpO, ACO, E 8, k. č. 3294.

[2] Plat za bohoslužby konané ve filiálním kostele, ze kterého se stal kostel lokální kuracie, již farář nedostával. Srovnání příjmů drahotušského faráře pro léta 1782 a 1790. ZAOpO, ACO, k. č. 8316.

[3] SOKA Přešov, i. č. 60–61. Kniha účtů filiálního kostela v Jezernici se nedochovala. Známe jen celkové sumy z některých let. Srov. ZAOpO, ACO, k. č. 8237. ZAO, ACO, kniha č. 197 a 198.

[4] SOKA Přešov, DÚ Lipník, i. č. 88, k. č. 26. SOKA Přešov, DÚ Lipník, i. č. 52, k. č. 18.

hrála poloha obce, která je přibližně stejně vzdálena od Drahotuš i Hranic, stejně jako od dalších míst, kde se uvažovalo o zřízení lokálií. Bylo proto asi nejvýhodnější ponechat obec u stávající farnosti.

V červnu 1784 žádala nejvzdálenější obec drahotušského farního obvodu, Středolesí, o povolení zřídit si vlastní hřbitov a o přefaření k Potštátu [1]. Spojení odlehlé obce s farním kostelem v Drahotuších bylo možné jen po velmi špatných komunikacích se značným převýšením. Středolesí proto bylo spravováno od roku 1784 farářem z Potštátu.

V listopadu 1784 bylo jasné, že nové beneficium bude zřízeno v Jezernici, kde se nacházel kostel s hřbitovem [2]. V roce 1772 měla vesnice vzdálená asi 5 km od Drahotuš 548 obyvatel. K lokálii mělo patřit také Podhoří nacházející se 2 km severně od Jezernice, kde v roce 1772 žilo 221 obyvatel. V Podhoří stál filiální kostel a kdysi k němu bývaly přifařeny obce Uhřínov a Středolesí. Návrh na jejich začlenění do obvodu nové lokálie byl zamítnut, neboť byly vzdáleny více než jednu hodinu cesty a obě vesnice se nacházely ve značném převýšení. Podle kritérií stanovených pro zakládání nových far a lokálií se jevílo jako nejlepší řešení zřídit lokální kuracii ve Středolesí a do jejího obvodu zahrnout i Uhřínov a Radíkov. Ovšem ani v jedné obci neexistoval kostel ani budova fary a problém by byl i se školou. Přesto se Středolesí pokusilo získat povolení zřídit vlastní lokálii. Žádost byla v lednu následujícího roku zamítnuta a Středolesí zůstalo zahrnuto v obvodě potštátské farnosti [3].

V roce 1786 byl do Jezernice investován první lokální kaplan Ignác Flegeli. Můžeme jen předpokládat, že záhy došlo k nějakým neshodám s přifařenou obcí Podhoří, neboť v únoru 1787 byla v Podhoří zřízena nová lokálie, ke které patrně patřil Uhřínov [4]. Mohlo se jednat o stejný důvod, proč ztroskotaly i pozdější snahy o sloučení obcí Jezernice a Podhoří v jeden církevně-správní okrsek. Dokud patřilo Podhoří do Drahotuš, konaly se ve zdejším kostele, který měl statut filiálního, pravidelně mše. Jezernický kaplan nemohl tento závazek dodržovat.

Podhorští proto požádali o založení nové lokálie přímo v obci. Beneficium bylo propůjčeno Bernardu Krausovi na konci února 1787. V dubnu 1787 potvrdil drahotušský farář A. Kellner novému duchovnímu správci v Podhoří, že 817 zl. 7 kr. z kostelní pokladny farního kostela je hotovost kasy podřízené lokálie [5]. Potíže však založením lokální kuracie v Podhoří neskončily. V květnu roku 1787 se lipnický děkan zabýval stížnostmi nového podhorského kaplana ohledně mešních rouch [6]. Musely existovat zřejmě i další nepřekonatelné problémy pro působení vlastního lokálního kaplana v Podhoří, neboť Bernard Kraus byl roku 1788 přemístěn do Jezernice, kde působil jako kaplan až do roku 1807 [7]. S největší pravděpodobností zde existovaly obdobné problémy, které až do konce 40. let 19. století bránily ve zřízení místní duchovní správy, tedy nemajetnost obyvatel dvou menších horských vesnic [8]. Náboženský fond měl sice dotovat minimální plat duchovního správce, ale obec se musela starat o farní stavení a zajistit údržbu

[1] Komise, která měla rozhodnout o žádosti, se sešla 30. 6. 1784. Přizván byl také lipnický děkan. SOkA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 124, k. č. 32.

[2] Původně se uvažovalo, že v Jezernici by mohla být zcela samostatná farnost, ale v lednu 1785 padlo definitivní rozhodnutí o zřízení lokální kuracie s kaplanem. ZAOpO, ACO, E 8, k. č. 3294. Dle popisu od roku 1784 nově zřízených far a lokálií z roku 1810 byla Jezernice vzdálena hodinu a půl od staré farnosti, což byl hlavní důvod k oddělení duchovní správy. SOkA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 62, k. č. 20.

[3] O povolení založit hřbitov požádalo Středolesí již v červnu 1784. Žádost ohledně zřízení vlastní lokální kuracie byla zamítnuta v lednu 1785. ZAOpO, ACO, E 8, k. č. 3294.

[4] ZAOpO, ACO, E 7, k. č. 3282. Později bývala udávána v některých písemnostech nepřesná data. Například roku 1826 J. Mück uvádí, že lokální kaplan byl v Podhoří v roce 1785. SOkA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 88, k. č. 26. Blíže Jakešová. Farnost Drahotuše, s. 66–72.

[5] SOkA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 60, k. č. 19.

[6] SOkA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 61, k. č. 20.

[7] SOkA Přerov, ŘKFÚ Jezernice, i. č. 1.

[8] V roce 1849 byla krajským úřadem zamítnuta žádost obcí Podhoří a Uhřínov o zřízení samostatné lokálie kvůli slabé populaci obou vesnic. ZAOpO, ACO, G 5, 1915–1942, k. č. 4908.

25 kostela. Nedá se vyloučit ani to, že se zdejší lidé dostali do sporu s duchovním správcem [1]. Dle pozdějších relací byl důsledkem přesídlení B. Krause do Jezernice odmítavý postoj obyvatel Podhoří vůči připojení k Jezernici [2].

V únoru roku 1788 byla proto znovu projednávána příslušnost obcí Podhoří a Uhřínov v rámci církevní správy. Podhoří mohlo být znovu přiděleno k jezernické lokalitě, ale Uhřínov opět nebylo kam připojit. Opět bylo navrženo řešení, které se podle geografických poměrů zdálo být ideálním. Spojit tři vesnice, Uhřínov, Středolesí a Radíkov, ležící na vrcholcích výběžků Oder-ských vrchů, v jednu lokálii se sídlem v některé z obcí.

I tentokrát se ukázalo, že mnohdy ideálně vyhlížející řešení, které odpovídá všem stanoveným parametrům, nelze v praxi uplatnit. Stejně jako v roce 1784 byla nejdůležitějším faktorem při odmítnutí návrhu absence kostela či kaple aspoň v jedné ze tří obcí. V úvahu byly asi brány i majetkové poměry zdejších obyvatel. Podhoří, Uhřínov i Radíkov setrvaly v obvodě drahotušské farnosti.

Výsledkem reformy v osmdesátých letech 18. století ve farnosti Drahotuše bylo přefaření jedné vesnice, Středolesí, k Potštátu u zřízení nové lokálie v Jezernici, k níž nebyly připojeny žádné další obce. Pod drahotušskou duchovní správou zůstalo devět vesnic a jedno město s osadou. Dle popisu diecéze z roku 1801 [3] se však spojení mezi sídlem farnosti a čtyřmi obcemi – Radíkovem, Lhotkou, Podhořím a Uhřínovem – nezlepšilo. Komunikace byly zejména v zimě jen obtížně průchodné a dostat se na samoty bylo v tuto dobu zcela nemožné.

V roce 1826 se Podhoří spolu s Uhřínovem opět pokusili o připojení k jezernické lokalitě. Podle sdělení tehdejšího drahotušského faráře Josefa Múcka trvala cesta do Podhoří tři čtvrtě hodiny a za špatného počasí se muselo oklikou po císařské silnici přes Jezernici a farář se do obce dostal až za dvě hodiny. Konání bohoslužeb se proto opožďovalo. Po dobu existence lokálie v Jezernici navštěvovali Podhořtí často tamní bohoslužby a žádali zdejšího kaplana o výpomoc ve službě nemocným, zejména v době napoleonských válek.

Zdálo by se, že již nic nebránilo tomu, aby obě obce spravoval jezernický kněz. Zdejší lokální kaplan se však nemohl zavázat ke sloužení pravidelných mší ve filiálním kostele. V Podhoří se bohoslužby konaly v roce 1826 každou třetí neděli. Této výsady se Podhoří nechtělo vzdát. Proto spolu s blízkým Uhřínovem přehodnotili svůj postoj a v roce 1827 se rozhodli nadále zůstat u mateřského farního kostela.

Duchovní správa v obci Uhřínov byla velice neuspokojivá, proto zdejší obyvatelé požádali v roce 1844 o přefaření do nově zřízené lokálie ve Středolesí [4]. Obce byly od sebe vzdáleny jen dvacet minut a obyvatele spojovala částečně i národnost. Středolesí bylo většinou německá obec, v Uhřínově obě národnosti dlouho zápasily, až nakonec byla prosazena česká škola a čeština převládla [5]. Přesto žádost Uhřínova nebyla vyslyšena a k přefaření nedošlo [6]. Tento fakt nebránil obyvatelům chodit na bohoslužby do Středolesí.

Teprve na přelomu 40. a 50. let byla neutěšené situace v Podhoří a Uhřínově vyřešena kom-

---

[1] Roku 1797 musel být urovnáván spor mezi Podhořím, Uhřínovem a drahotušským duchovním správcem. Také z druhé poloviny 19. století, kdy již v obci existovala expositura, jsou doloženy četné neshody mezi farníky a kooperátorem-expositou. SOKA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 52, k. č. 18.

[2] Vyjádření J. Múcka k žádosti Podhoří a Uhřínova o přefaření k Jezernici z roku 1826. SOKA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 88, k. č. 26.

[3] ZAOpO, ACO, kniha č. 27.

[4] Ve 20. letech 19. století byl ve Středolesí vystavěn filiální kostel. Hřbitov existoval za vesnic již dříve. O založení nové kurácie se začalo jednat v roce 1839. V roce 1841 se obec zavázala zřídit a udržovat farní stavení a mohla být založena lokálie dotovaná z náboženského fondu. SOKA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 124, k. č. 32.

[5] Blíže o tom Pavel, Josef. Školské poměry v Uhřínově (1820–1882). ZK, roč. 13, 1930, s. 49–52.

[6] Gubernium zamítlo žádost, neboť kurácie nebyla schopna se rozšiřovat. S žádostí nesouhlasili sami obyvatelé Středolesí. SOKA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 88, k. č. 26. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 133, k. č. 1.

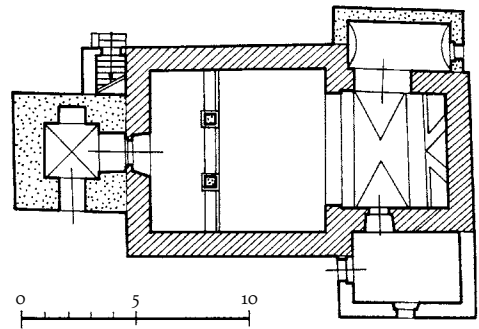
promísem. V roce 1846 a 1847 požádaly obě obce společně o samostatnou duchovní správu [1]. Zavázaly se vystavět lokálnímu kaplanovi obytnou budovu a udržovat ji. Duchovní správce měl být dotován z náboženského fondu, Podhorští měli poskytnout pole pro hospodaření ve vlastní režii. Obec byla poměrně chudá a tlak vyvíjený na ni kvůli hospodářskému zajištění lokálie nemohla unést. Pro novou lokalii chtěli Podhorští použít pole, která původně kostelu náležela, ale výnos patřil drahotušskému faráři. Arcibiskupská konzistoř tento krok jako nebezpečný precedens nedovolila, přestože drahotušský farář souhlasil [2]. Zřízení nové lokálie by bylo výhodné i pro něj. Znamenalo by ulehčení v náročném duchovní správě.

Žádost o vlastní lokální kuracii sice byla zamítnuta, ale v roce 1849 bylo rozhodnuto o zřízení expozitury drahotušské fary v Podhoří, k níž měla patřit také vesnice Uhřínov. V obou vesnicích žilo v té době 560 duší v 76 domech. Podhoří dosáhlo zlepšení duchovní správy, nikoli však svého cíle – církevní samostatnosti. Kooperátor-expozita byl pouze pomocným knězem drahotušského faráře, který trvale sídlil v Podhoří. Zdejší kostel zůstal filiálním a obyvatelé nadále příslušeli k drahotušské farnosti. V roce 1850 byl do Podhoří dosazen první expozita František Lerch [3], kterému obyvatelé vystavěli obydlí na úpatí kopce. Podhoří také svému duchovnímu správci vymezilo polnosti k užívání z obecního majetku [4].

V polovině 19. století tak byla na území drahotušské farnosti dokončena reforma farní organizace připravovaná od poloviny 18. století. Po několika staletích byla opět stálá duchovní správa u všech tří kostelů na Drahotušsku. Ve Středolesí vzniklo dokonce nové beneficum. Tento stav zůstal nezměněn [5] až do poloviny 20. století. Expozitura drahotušské fary v Podhoří byla zrušena v roce 1946 a kostel byl

Pohled na kůr, 18. dubna 1998

Plán kostela, převzato z knihy Bohumil Samek: Umělecké památky Moravy a Slezska, II. (1999)

[1] SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 171, k. č. 15.

[2] SOKA Přerov, DÚ Lipník, i. č. 88, k. č. 26.

[3] ZAOpO, ACO, E 7, k. č. 3275.

[4] Revers obce o ustanovení kaplana-expozity s dotací 250 zlatých pro obce Podhoří a Uhřínov. Instrukce pro kooperátora-expozitu Franze Lercha v Podhoří SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 171, k. č. 15. ZAOpO, ACO, E 7, k. č. 3282. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 36, k. č. 1.

[5] V roce 1893 sice žádala obec Velká o přefaření k Hranicím, ale žádost byla zamítnuta. SOKA Přerov, AM Hranice, i. č. 664, sign. XXI, složka 745, k. č. 54.

Původní podobu kostela v Podhoří lze dnes jen těžko rekonstruovat. Z kamenných článků bylo dosud zjištěno pouze ostění dveří u vchodu do lodí kostela. Lomený oblouk dveřního otvoru by mohl potvrzovat existenci gotické jednodlní stavby s obdélným kněžištěm. Pokud ovšem nebyl tento stavební prvek do kostela přemístěn druhotně, například z hradu Drahotuš [2]. Přízemí předsunuté věže kostela je zaklenuto jedním polem křížové klenby s hřebínky [3], což by mohlo poukazovat na pozdější vznik věže. Vizitační komise ještě roku 1662 zaznamenala, že u kostela v Podhoří byla čerstvě vystavěna dřevěná zvonice. Bohumil Samek uvádí, že věž byla přistavěna před rokem 1717. Hudební kůr nesený dvěma mohutnými pilíři byl zděný a již ve druhé polovině 18. století nesl varhaní pozitiv. Vcházelo se na něj po několika schodech z vnější strany severní zdi věže. Loď kostela měla plochý rákosový strop [4].

Vzhled kostela se v průběhu staletí značně proměnil, ale nedochovaly se písemné záznamy o zásadní přestavbě jako například u farního kostela sv. Vavřince v Drahotuších. V evidenční kartě památkového úřadu byl zapsán údaj o přestavbě kostela v roce 1806, ale podle kostelních účtů byly na počátku 19. století prováděny jen běžné opravy, dokonce roku 1806 nebyly na opravy kostela vynaloženy žádné peníze. V roce 1807 získala střecha kostela novou krytinu a jen za šindele bylo z kostelních peněz vynaloženo 205 zl. 42 kr. [5]. Proti datování přestavby do roku 1806 svědčí i tehdejší celková situace v regionu. Jedná se o období napoleonských válek, kdy vyživovací povinnosti k vojskům místní sedláky značně zadlužily. V roce 1805 byl dokonce kostelní mobiliář z farního kostela v Drahotuších hromadně odvezen do Slezska a roku 1807 museli farníci vyplácet stříbrné předměty [6]. Menší stavební úpravy a změny ve vnitřním vybavení proběhly až ve druhé polovině 19. století a počátkem 20. století [7]. V této době měl kostel vlastního duchovního správce (kooperátora-expozitu) a církevní stavby vyrůstaly také v sousedních vesnicích [8]. Podle dosavadního archivního průzkumu nebyly doklady o zásadní přestavbě nalezeny a lze soudit, že současná podoba kostela je výsledkem několika etap přístaveb (viz půdorys Bohumila Samka s časovým rozlišením zdiva).

Kostel se v roce 1622 stal filiálním, a snad proto se o stavebních úpravách dochovalo jen velmi málo informací. Farníci si dokonce stěžovali, že duchovní správci údržbu zanedbávají. V polovině 17. století byl kostel opraven a zřízena dřevěná sakristie, která patrně přiléhala k severní stěně presbytáře. Bohumil Samek datoval výstavbu zděné sakristie před rok 1717, ve druhé polovině 18. století je tato doložena také v písemných pramenech [9]. Až do druhé poloviny 19. století,

[1] Farní kronika. Římskokatolický farní úřad Drahotuše.

[2] Vojkovský. Drahotuš, s. 26n.

[3] V kostele byl dosud prováděn pouze povrchový průzkum. Podle zprávy konzervátora A. Součka o šetření před výmalbou kostela z roku 1950 jsou hřebínky pozůstatky klenebních žeber. Památkový úřad Brno, Starý archiv, Kostel v Podhoří (dále jen PÚ Brno, SA).

[4] ZAOpO, ACO, B 12, k. č. 67o. ZAOpO, ACO, kniha č. 197. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11. SAMEK, Bohumil. Umělecké památky Moravy a Slezska, II. Díl J/N. Praha 1999, s. 364–365.

[5] Letopočet do své zprávy z roku 1950 konzervátor A. Souček patrně převzal z místní kroniky. Souček také uvádí chybný letopočet stavby sakristie. PÚ Brno, SA. Srov. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 61.

[6] Kovářová, Helena: Církevní správa v Drahotuších. In Drahotuše: Historie a přítomnost. Hranice 2008, s. 198.

[7] Například do roku 1869 byla střecha kostela pokryta šindelem, teprve tohoto roku Podhorští zřídili novou kamennou střechu za 187 zl. 42 kr. z kostelní kasy. Blíže SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 133, k. č. 1. Srov. KRŠKA, Ivan. Z minulosti Podhoří, III. část. Lipenský kulturní kalendář, 1980, duben, s. 13.

[8] Kovářová, Helena. Kaple v Milenově, Slavíči, Velké a Radíkově: Filiální kaple farnosti Drahotuše z 19. a 20. století. In Kdysi a nedávno: Texty o dějinách Hranicka 2, 2011, s. 44–54.

[9] ZAOpO, ACO, B 12, k. č. 67o. Srov. ZAOpO, ACO, kniha č. 197. SAMEK, B., Umělecké památky, II, s. 364.

kdy byla v Podhoří zřízena expozitura drahotušské fary, byly prováděny jen běžné opravy střechy, podlahy atd. Teprve v roce 1871 bylo při generální vizitaci nařizováno vystavět novou sakristii. Realizace proběhla v roce 1873 na jižní straně presbyteria a znamenala pro obec značné zadlužení [1]. Původní sakristie při severní zdi byla v roce 1884 proměněna v kapli s bočním oltářem Panny Marie Lurdské [2]. Roku 1876 byla v kostele položena nová dlažba místo staré cihelné [3]. Ve druhé polovině 19. století nechal místní expozita provést více nutných oprav, například roku 1896 celkem za 155 zl. bez přesnější specifikace. Přesto byl kostel v tak špatném stavu, že se v září roku 1900 zřítla část stropu a poškodila mobiliář kostela, zejména varhany [4].

O původním vybavení kostela nejsou žádné zprávy, lze jen předpokládat, že v době nekatolické duchovní správy byl uzpůsoben pro utrakvistické, později luterské bohoslužby. Ještě v roce 1662 byla na jediném oltáři podhorského kostela instalována modrá deska s vyobrazením kalicha a citátem z epištoly sv. Pavla o kalichu, patrně ještě pozůstatek luterství. Je proto jisté, že brzy po roce 1662 byl pořízen nový oltářní obraz. Oltář mohl být obnovován v poslední čtvrtině 18. století, jak lze soudit podle plastik světců dodnes umístěných po stranách oltáře. Plastiky ale mohly být do Podhoří přemístěny druhotně, ze zrušeného oltáře jiného kostela [5]. V sedmdesátých letech 19. století byl již oltář zchátralý tak, že kostel působil sešle a návštěvníky nemile překvapovala vnitřní zpustlost. V 1876 byl pořízen nový pozlacený oltář s výzdobou od Ferdinanda Pěčka z Místku [6]. Nově instalovaný oltářní obraz, oltářní retabulum i tabernákl byly pořízeny z darů obyvatel obcí Podhoří a Uhřínov. Po ukončení prací byla konána slavnostní bohoslužba [7]. Drobná bronzová plastika Krista ze starého svatostánku byla připevněna na křížek bočního oltáře. Ještě roku 1901 se starý tabernákl nacházel na půdě věže kostela [8].

Na přelomu 19. a 20. století byl na hlavním oltáři umístěn obraz sv. Havla a v nástavci obraz korunování Panny Marie. Velký obraz nesli dva andělé a po stranách oltářního nástavce se nacházely dvě plastiky světců (podle pozdějších popisů patrně Matouše a Judy Tadeáše). Na oltářním retabulu se nacházel Beránek boží. Nový obraz pro hlavní oltář kostela sv. Havla maloval v roce 1904 František Novotník, učitel v Lipníku, podle snímků Škrétova originálu [9]. Na nový oltář byly patrně přemístěny plastiky světců ze starého retabula. V roce 1920 byl oltář spolu se sochami apoštolů restaurován.

Současný oltář kostela je proto s největší pravděpodobností sestaven z několika částí s různou dobou vzniku. Oltářní tabernákl byl zhotoven asi ve druhé polovině 19. století [10], nástavec spolu s obrazem vznikly na počátku 20. století a plastiky světců umístěné po stranách retabula pochází z poslední čtvrtiny 18. století.

[1] Záznamy Památkového úřadu sice uvádějí, že kaple i sakristie byly vystavěny roku 1883, ale tento údaj vznikl asi chybným přepisem dat. ZAOpO, ACO, G 3, k. č. 4841. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 133, k. č. 1. Srov. PÚ Brno, SA.
 [2] Již v druhé polovině 18. století drahotušský farář charakterizoval stávající sakristii kostela v Podhoří jako malou a vlhkou. Na počátku 20. století musel být kvůli vlhkosti dokonce pootočen boční oltář a přemístěna zpovědnice nacházející se dosud v boční kapli, bývalé sakristii, kostela sv. Havla pod kůr chrámu. ZAOpO, ACO, kniha č. 197. Srov. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11.

[3] Vojkovský, Drahotuš, s. 26.

[4] Z hotovosti kostelních peněz bylo na opravu vynaloženo 368 K 80 h. ZAOpO, ACO, G 3, k. č. 4841.

[5] Již konzervátor A. Souček v popisu kostela z roku 1958 uvedl dvě sochy apoštolů, Matouše a Judy Tadeáše, z doby kolem roku 1780. PÚ Brno, SA.

[6] V popisu kostela z roku 1877 se mluví také o dvou nových figurách umístěných po stranách oltáře. Mohlo by se jednat o dvojici andělů nesoucích velký oltářní obraz, která se nedochovala. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 132, k. č. 1. Srov. PÚ Brno, SA.

[7] Vojkovský, Drahotuš, s. 26.

[8] Konzervátor A. Souček se roku 1958 v popise kostela zmiňuje o rokokové bronzové plastice na bočním oltáři, o miniaturním sousoší Ukřižování. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11. Srov. PÚ Brno, SA.

[9] Starý obraz se ještě v roce 1950 nacházel v podhorském kostele. Námětem starého i nového oltářního obrazu byl výjev ze života sv. Havla. Nový oltářní nástavec byl zakoupen v Dětmovicích ve Slezsku. KRŠKA, I., Z minulosti Podhoří, III. část, s. 13. Srov. PÚ Brno, SA.

[10] Tabernákl se shoduje s popisem z roku 1901. Srov. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11.

Plastika na evangelní straně vítězného oblouku, 18. 4. 1998

Plastika na epištolní straně vítězného oblouku, 18. 4. 1998

Boční oltář zasvěcený Panně Marii Lurdské byl zhotoven roku 1884 a umístěn v boční kapli kostela sv. Havla při severní zdi presbytáře [1]. V kapli se až do konce 19. století nacházela i zpovědnice, která byla na počátku 20. století přemístěna do západní části lodi kostela pod kruchtou. První uzavřená zpovědnice byla pořízena pro roce 1662, kdy generální vizitace zjistila nekanonický způsob provádění zpovědi na otevřeném místě. Další záznamy jsou až z roku 1932, kdy nechal místní duchovní správce zhotovit v Lipníku novou zpovědnicí a stará byla vyhozena [2].

Důležitou liturgickou funkci plnila v kostele křtitelnice. Původní kamenná nádoba se v Podhoří nacházela ještě ve druhé polovině 17. století, kdy již ve filiálním kostele nebylo povoleno křtít. Ještě v roce 1950 byla na farním dvoře kamenná křtitelnice, snad renesanční z druhé poloviny 16. století, která mohla být identická s kamennou nádobou uváděnou v popisu kostela z roku 1662 [3]. Teprve ve druhé polovině 19. století mělo smysl pořizovat do kostela v Podhoří novou

[1] Vzhledem k tomu, že oltář zasvěcený Panně Marii Lurdské určený pro farní kostel v Drahotuších zhotovil roku 1882 Ferdinand Pěčka z Místku, je velice pravděpodobné, že u něj byl objednan také oltář pro kostel v Podhoří. Ferdinand Pěčka je také autorem současné kazatelny a křtitelnice podhorského kostela a zhotovil i rámy pro obrazy zastavení křížové cesty drahotušského kostela. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 135, k. č. 1. PÚ Brno, SA.

[2] ZAOPO, ACO, B 12, k. č. 670. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11.

[3] Pískovcová deska s reliéfem kříže, která byla původně součástí křtitelnice, byla zazděna do hřbitovní zdi. ZAOPO, ACO, B 12, k. č. 670. Srov. PÚ Brno, SA.

křtitelnicí, neboť kostel měl vlastního duchovního správce. V roce 1882 proto zhotovil Ferdinand Pěčka z Místku přizvední křtitelnicí, nad níž byl umístěn reliéf Kristova křtu. Tato křtitelnice, kterou lze spatřit v kostele dodnes, je protějškovým útvarem kazatelny od téhož autora.

Kdy vznikla původní dřevěná kazatelna podhorského kostela není známo. V roce 1748 byla renovována nákladem 8 zl. 42 kr. z kostelního jmění. Vcházelo se na ni dveřmi, nikoliv po schůdkách, jako je tomu dnes. V roce 1880 byla u Ferdinanda Pěčky v Místku objednána nová, dřevěná, přizvední kazatelna [1].

Na zděné hudební tribuně nad vchodem do lodí se již ve druhé polovině 18. století nacházel varhanní pozitiv. První varhany byly pořízeny v roce 1883 u firmy bratří Riegrů v Krnově [2]. V roce 1900 byly poškozeny zřícením stropu kostela do té míry, že bylo nutné objednat u Jana Čapka nové. Náklady byly hrazeny z dobrovolných příspěvků a darů, částkou 40 K přispěla arcibiskupská konzistoř a bylo nutno žádat také o povolení použít 200 K z kostelního jmění. Kolaudační varhan provedl dómský kapelník Josef Nešvara 10. června 1901 [3].

Na věži kostela sv. Havla v Podhoří byly roku 1662 zavěšeny tři zvony. V roce 1717 byl pro podhorský kostel ulit v Olomouci u Jiřího Františka Reimera nový zvon, patrně jako náhrada za ztracený, nebo puklý zvon [4]. V roce 1925 byl pořízen nový zvon Panna Marie za puklý zvon sv. Vavřince u firmy Richarda Herolda v Chomutově [5]. Po obou světových válkách zůstal v Podhoří pouze jeden zvon ulitý v roce 1717 [6]. V osmdesátých letech 20. století byl na kostelní věž slavnostně zavěšen nový zvon z dílny L. Dytrychové z Brodku u Přerova.

Obrazy se zastaveními křížové cesty byly zakoupeny pro podhorský kostel roku 1888 [7]. V roce 1907 nechal místní kaplan-expozita zhotovit nové kostelní lavice. Staré byly v tak špatném stavu, že se při bohoslužbách jedna rozpadla [8].

Filiální kostel nebyl tak bohatě vybaven liturgickými předměty jako farní. To se týkalo jak kalichů, monstrancí, ciborií, pixid a dalších věcí zhotovených z kovů, tak liturgických oděvů, knih a kostelního prádla. Zatímco v roce 1672 bylo v mobiliáři farního kostela sv. Vavřince v Drahotuších dvacet šest předmětů ze stříbra, mědi a cínu, vlastnil filiální kostel sv. Havla v Podhoří pouze jeden stříbrný kalich s paténou. Počet liturgického nářadí v průběhu let stoupal, ale značný rozdíl mezi farním a filiálním kostelem zůstal [9]. Například monstrance se objevuje v inventáři kostela sv. Havla v Podhoří až na počátku 19. století. Zatímco drahotušský kostel vlastnil pozlacenou stříbrnou monstranci již v první polovině 17. století, filiální kostel v Podhoří mohl zakoupit o téměř sto padesát let později jen pozlacenou měděnou monstranci [10].

Podle záznamů z počátku 20. století býval kostelík vždy jen prostě obílen. V roce 1909 chtěl zdejší kaplan-expozita nechat interiér vymalovat. Protože výmalba neměla předlohu, odkázal generální vikář duchovního správce na centrální komisi, která v roce 1911 výmalbu zamítla a do-

[1] SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 132, k. č. 1. Srov. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 60. Srov. ZAOpO, ACO, kniha č. 197. PÚ Brno, SA. Srov. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11.

[2] Ještě Wolny uvádí v Podhoří pouze varhanní pozitiv, stejně jako popis kostela z roku 1877. Wolny, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften, Olmütsser Erzdiöcese, V. Band.* Brno 1863, s. 143. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 135, k. č. 1. SOKA Přerov, ŘKFÚ Drahotuše, i. č. 132, k. č. 1.

[3] ZAOpO, ACO, G 3, k. č. 4841.

[4] V děkanských matrikách z roku 1672 a 1764 se uvádějí v Podhoří vždy tři zvony. ZAOpO, ACO, kniha č. 195 a 197. Srov. Mláček, Leoš – Šrámek, Pavel. *Významné památky zvonařství v okrese Přerov.* Zpravodaj genealogů a heraldiků, č. 18, Ostrava 1984, s. 35–37.

[5] SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 46, k. č. 2.

[6] PÚ Brno, SA.

[7] SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 11.

[8] ZAOpO, ACO, G 3, k. č. 4841.

[9] ZAOpO, ACO, kniha č. 195. Srov. ZAOpO, ACO, kniha č. 198.

[10] ZAOpO, ACO, k. č. 8291.

31 poručila kostel jednoduše vybílít [1]. Před touto úpravou byly stěny kostela důkladně oškrabány. Drobnější opravy kostela byly provedeny také v 60.–70. letech 20. století (nová krytina, fasáda, hromosvod, natření věží, elektroinstalace, výmalba, oprava varhan) [2].

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED ZMIŇOVANÝCH UDÁLOSTÍ:

- 1371 – první písemná zmínka o církevní správě na panství Drahotuše
- 1446 – první písemná zmínka o kostele v Podhoří
- 16. století – kostel spravoval farář z Drahotuš
- 1589–1591, 1602 – uvádí se samostatný bratrský sbor v Podhoří
- 1617 – Podhoří, Jezernice, Uhřínov a Středolesí si obstaraly vlastního kněze
- od 1623 – kostel v Podhoří se stal filiálním kostelem drahotušské fary
- počátek 18. století (po 1662 a před 1717) – vystavěna zděná věž a sakristie
- 1717 – ulit nový zvon
- 1784–1787 – přiřazení Podhoří k Jezernické lokální kuracii
- 1787–1788 – existence samostatné lokální kuracie v Podhoří
- 1826 – neúspěšný pokus o připojení Podhoří k Jezernické lokálii
- 1846–1847 – zamítnutí žádosti o vlastní lokálii v Podhoří
- 1849 – zřízení expozitury drahotušské fary v Podhoří (kooperátor-expozita dosazen 1850)
- 1869 – nová krytina střechy
- 1873 – výstavba nové sakristie na jižní straně
- 70.–80. léta 19. století – nové vybavení kostela: 1876 hlavní oltář a dlažba, 1880 kazatelna, 1882 křtitelnice, 1883 varhany, 1884 boční oltář Panny Marie Lurdské do bývalé sakristie, 1888 křížová cesta
- 1900 – zřícení části stropu a poškození varhan, kolaudace nových 1901
- 1904 – nový obraz pro hlavní oltář
- 1907 – nové kostelní lavice
- 1920 – restaurování oltáře
- 1925 – nový zvon Panna Marie
- 1932 – nová zpovědnice
- 1946 – zrušení expozitury drahotušské fary a místa pomocného kněze

Fotografie: Helena Kovářová

Barevné fotografie jsou otištěny v příloze, strana a

[1] ZAOpO, ACO, G 3, k. č. 4841. SOKA Přerov, ŘKFÚ Podhoří, i. č. 36, k. č. 1.

[2] Zatloukal, Alois. Děkanát Hranice na Moravě : Péče o svatyně v Moravské bráně. Rozhledy Severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, 1977, č. 2, s. 38.

a

Podhoří, kostel sv. Havla
jižní strana

dveře z předsíně do lodi

fotografie: Helena Kovářová, 18. dubna 1998

presbytář

severní strana

dveře z předsíně do lodi

